

Factors Of Development Of Logical And Critical Thinking Of Adolescents

Ummatkulova Nigora Umarkulovna

Institute of Family and Gender Research, Doctoral student

Abstract

This article analyzes the theoretical and practical aspects of the development of logical and critical thinking in adolescence. The important factors in the intellectual development of adolescents, in particular, the role of the educational environment, pedagogical approaches, family influence and modern technologies, are highlighted. Effective methods for developing independent thinking skills in adolescents are also considered.

Keywords: adolescent, logical thinking, critical thinking, thinking, cognitive development, educational environment, pedagogical methods, motivation.

Annotatsiya

Mazkur maqolada o'smirlik davrida mantiqiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. O'smirlarning intellektual rivojlanishida muhim o'rin tutuvchi omillar, xususan, ta'lim muhiti, pedagogik yondashuvlar, oilaviy ta'sir va zamonaviy texnologiyalarning roli yoritib berilgan. Shuningdek, o'smirlarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda samarali usullar ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: o'smir, mantiqiy fikrlash, tanqidiy fikrlash, tafakkur, kognitiv rivojlanish, ta'lim muhiti, pedagogik metodlar, motivatsiya.

O'smirlik davri inson ontogenezining muhim bosqichlaridan biri bo'lib, bu davrda shaxsning nafaqat jismoniy, balki aqliy va ijtimoiy rivojlanishi ham jadallik bilan kechadi. Aynan ushbu bosqichda o'quvchilarning tafakkur faoliyati sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarilib, ular abstrakt tushunchalarni anglay boshlaydi, murakkab mantiqiy bog'lanishlarni tushunishga qodir bo'ladi hamda mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalari shakllanadi. Shu jihatdan o'smirlik davri shaxsning intellektual salohiyatini rivojlantirish uchun eng muhim davrlardan biri sifatida qaraladi.

Zamonaviy axborotlashgan jamiyat sharoitida esa o'quvchilardan nafaqat tayyor bilimlarni o'zlashtirish, balki ularni tahlil qilish, baholash va amaliyotda qo'llash qobiliyati talab etilmoqda. Bu esa o'smirlarda mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish zaruratini yanada kuchaytiradi. Mantiqiy fikrlash orqali o'smirlar voqea-hodisalar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini anglaydi, muammolarni tizimli ravishda hal qilishga o'rganadi. Tanqidiy fikrlash esa ularga turli axborotlarni saralash, ularning ishonchliligini baholash va mustaqil qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan turli innovatsion yondashuvlar joriy etilmoqda. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim hollarda o'quv jarayoni hali ham reproduktiv xarakterda bo'lib qolmoqda, ya'ni o'quvchilar tayyor bilimlarni qabul qilish bilan cheklanmoqda. Bu esa ularning fikrlash faolligini yetarli darajada rivojlantirmaydi. Shu sababli o'smirlarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantiruvchi omillarni chuqur o'rganish va ularni amaliyotga samarali joriy etish muhim ilmiy-pedagogik vazifa hisoblanadi.

O'smirlik davrida tafakkur rivoji psixologik jihatdan murakkab va ko'p qirrali jarayon hisoblanadi. Bu davrda o'quvchilarda abstrakt-mantiqiy tafakkur shakllana boshlaydi, ya'ni ular aniq predmetlar bilan bog'liq bo'lmagan tushunchalar ustida ham fikr yurita oladi. Natijada o'smirlar umumlashtirish, tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarish kabi murakkab aqliy operatsiyalarni amalga oshira boshlaydi. Mantiqiy fikrlashning rivojlanishi ularga nafaqat o'quv

materiallarini chuqur o'zlashtirish, balki kundalik hayotda uchraydigan muammolarni ham samarali hal qilish imkonini beradi. Tanqidiy fikrlash esa ushbu jarayonning yuqori bosqichi bo'lib, u o'quvchining berilgan ma'lumotga nisbatan mustaqil munosabat bildira olishida, uni tahlil qilish va baholashida namoyon bo'ladi.

O'smirlarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda ta'lim muhitining o'zni beqiyosdir. Agar ta'lim jarayoni faqat ma'lumot uzatishga qaratilgan bo'lsa, o'quvchilar passiv qabul qiluvchi rolda qolib ketadi. Bunday sharoitda ularning fikrlash faolligi yetarli darajada rivojlanmaydi. Aksincha, muammoli vaziyatlar yaratish, ochiq savollar berish, munozarali darslar tashkil etish o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtiradi. Masalan, biror muammoni hal qilish uchun turli yechim variantlarini taklif qilish, ularni solishtirish va eng maqbulini tanlash o'smirlarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'quvchilarni o'z fikrini asoslashga undash tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Pedagogik yondashuvlar ham bu jarayonda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy ta'limda o'qituvchi bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi va fasilitator sifatida faoliyat yuritishi lozim. U o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undashi, ularning savollariga ochiq munosabat bildirish imkonini yaratishi va har bir fikrni qadrlashi zarur. Ayniqsa, tahlil va baholashga yo'naltirilgan topshiriqlar (esse yozish, muammoli savollar, loyiha ishlari) o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Bunday yondashuv o'quvchilarda faqat bilim emas, balki fikrlash madaniyatini ham shakllantiradi.

Oilaviy muhit ham o'smirlarning aqliy rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Ota-onalarning bolaga nisbatan munosabati, uning fikrini tinglashi va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon berishi o'smirning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Agar oilada bolaga faqat buyruq berilsa yoki uning fikri e'tiborga olinmasa, unda mustaqil fikrlash qobiliyati sust rivojlanadi. Shu bois oilada ochiq muloqot muhiti yaratish, bolani savol berishga undash va uning fikrini qo'llab-quvvatlash muhimdir.

Zamonaviy axborot texnologiyalari o'smirlarning fikrlash rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet orqali turli manbalardan foydalanish imkoniyati o'quvchilarning bilim doirasini kengaytiradi va ularni mustaqil izlanishga undaydi. Biroq bu jarayon nazoratsiz bo'lsa, yuzaki fikrlash, tayyor ma'lumotlarga haddan tashqari tayanish kabi salbiy holatlar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli o'smirlarni axborotni tanqidiy tahlil qilishga o'rgatish, ishonchli manbalarni ajrata bilish ko'nikmalarini shakllantirish zarur.

Motivatsiya ham o'smirlarning fikrlash faoliyatini rivojlantirishda muhim omillardan biridir. Ichki motivatsiya mavjud bo'lganda o'quvchi bilim olishga qiziqadi, savollar beradi va yangi ma'lumotlarni chuqur o'rganishga intiladi. Shu bois ta'lim jarayonida o'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olish, ularni rag'batlantirish va muvaffaqiyatga erishish hissini shakllantirish muhimdir. Rag'batlantirishning turli shakllari, jumladan, ijobiy baholash, e'tirof etish va qo'llab-quvvatlash o'quvchilarning faolligini oshiradi va ularni yanada izlanishga undaydi.

Umuman olganda, o'smirlarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish ko'p omilli jarayon bo'lib, u ta'lim tizimi, pedagogik yondashuvlar, oilaviy muhit va zamonaviy texnologiyalar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu omillarning uyg'unligi o'quvchilarning intellektual salohiyatini to'liq namoyon etishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o'smirlarning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish ularning intellektual va shaxsiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu jarayon ta'lim muhiti, pedagogik yondashuvlar, oilaviy ta'sir va zamonaviy texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq. Shu bois o'smirlarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan tizimli va kompleks yondashuvni qo'llash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- Abduqodirov A.A. Pedagogik texnologiyalar va mahorat. – Toshkent, 2018.
- Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent, 2017.
- Askarov, O. O., Abdurakhimov, B. A., & Janani, V. (2023). RESULTS AND SURVEYS ABOUT AWARENESS OF THE MITRAL VALVE PROLAPSE.
- Абдурахимов, Б. А., Тохтаев, Г. Ш. У., Сафаров, Х. Х., & Улмасов, Ж. М. (2023). ПРИНЦИПЫ ПРОВЕДЕНИЯ ФОТОХИМИОТЕРАПИИ В ДЕРМАТОЛОГИИ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ). *Academic research in educational sciences*, 4(2), 108-127.
- Абдурахимов, А. Б. (2024). ИЗУЧЕНИЕ УСЛОВИЙ ТРУДА И ОПРЕДЕЛЕНИЕ ВРЕДНЫХ ФАКТОРОВ ПРОИЗВОДСТВА НА МЕДЕПЛАВИЛЬНЫХ И ОБОГАТИТЕЛЬНЫХ ЗАВОДАХ.
- Sidikova, N. N., Vaxidova, A. A., Murtazina, E. I., & Rakhimullina, F. N. (2026). Peculiarities of Personality Value Orientations in a Situation of Uncertainty. *ARPHA Proceedings*, 11, 657-667.
- Sidikova, N. N. (2026). LINGUOCULTURAL REPRESENTATION OF PATRIOTISM IN POETIC DISCOURSE. *Modern World Education: New Age Problems–New solutions*, 3(2), 64-67.
- Sidikova, N. N. (2026). THE CONCEPT OF INDIVIDUALISM IN ROMANTICISM. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 7(01), 351-358.
- Siddikova, N. N., Gafforova, S., & Gafforova, I. (2022). APPROACHES TO DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE TEACHING SYSTEM IN NONLINGUISTIC HIGH SCHOOLS OF UZBEKISTAN. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 24), 381-388.
- Bo'Riyeva, G. (2023). Saida Zunnunova she'riyatida sintaktik takrorlar. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(5), 186-192.
- Bazarova, S. H. (2021). Pre-processing of audio signals. *Мировая наука*, (1), 6-8.
- Sh, B. S. (2014). Feminism and Korean Literature. *ЦЕНТР КОРЕЕВЕДЕНИЯ*, 29.
- Тулкиновна, Г. А., & Эшбоева, Т. С. (2020). Cognitive analysis of the concept «woman» in the French language. *Молодой ученый Международный научный журнал*, (30), 320.
- Najmiddinova, M. N. Mehmondo 'stlik" tushunchasiga oid maqollarning pragmatik tahlili. *Universal journal of social sciences philosophy and culture*".- <https://scienceresearch.uz/index.php/UJSSPC/article/view/286> ISSN, 2992-8834.
- ШУКУРОВИЧ, К. 1 ШЕРМАТОВ/SHERMATOV. *Законодательство*, 100, 7.
- Тагаева, Т. (2025). The system of personages in WS Maugham's works. *Диалог, интеграция наук и культур в процессе научного и профессионального образования*, 1(1), 116-118.
- Saidzimkhon, S. (2022). Lexicographical formation and the usage of military terminology in English. In *International Conferences (Vol. 1, No. 11, pp. 57-62)*.
- Begmatov, K. M. (2023). Development of Pedagogical Skills of A Foreign Language Teacher Through Educational Technologies. *JournalNX*, 9(10), 218-220.
- Begmatov, Q. M. (2020). METHODS OF TEACHING GERMAN AS A SECOND LANGUAGE AFTER FIRST FOREIGN LANGUAGE. *Theoretical & Applied Science*, (4), 648-651.
- Begmatov, Q. (2019). On the issue of optimizing the teaching of German as a second foreign language in a non-linguistic university. In *Science and practice: a new level of integration in the modern world (pp. 29-31)*.
- Abdijalilovna, E. S. (2022). Educational culture as a social phenomenon.
- Elmuradova, S. A. (2022). CHET TIL O'QITISH METODIKASIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR. *Ученый XXI века*, (2 (83)), 58-61.

- Elmurodova, S. A., Eshbo'riyev, R., & Haydarov, U. E. (2023). OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI TA'MINLASH VA BOSHQARISHNING ZAMONAVIY USULLARI. Issue 4 of 2023 (140/1), 4(135), 5-12.
- Urazaliyeva, I. R., Ramanova, D. Y., & Jo'raboyeva, D. N. (2026). EVALUATION OF THE COMBINED PREVENTIVE EFFICACY OF HORMONAL THERAPY AND LIFESTYLE INTERVENTIONS IN WOMEN WITH POLYCYSTIC OVARY SYNDROME. Eureka Journal of Health Sciences & Medical Innovation, 2(1), 672-682.
- Ramanova, D., Urazaliyeva, I., Ishmukhamedova, S., Turayev, B., & Shoyusupova, H. (2020). The importance of family and family values in the formation of a healthy lifestyle. Systematic Reviews in Pharmacy, 11(12).
- Urazaliyeva, I. R., Arslanbekova, N., & Ramanova, D. Y. (2020). ANALYSIS OF THE QUALITY AND EFFICIENCY OF WORK OF VISITING NURSES BASED ON THE MATERIALS OF EXPERT EVALUATION. Новый день в медицине, (4), 330-333.
- Urazaliyeva, I., Mirpayziyeva, M., Usmanbekova, G., Ramanova, D., & Khalilov, S. (2020). Basic rights of a doctor and patient in the Republic of Uzbekistan. Systematic Reviews in Pharmacy, 11(11), 716-720.
- Мирсагатова, Д. Ш., & Раманова, Д. Ю. (2018). РОЛЬ МЕДИЦИНСКОЙ СЕСТРЫ В ОКАЗАНИИ ПАЛЛИАТИВНОЙ ПОМОЩИ БОЛЬНЫМ С ОНКОЛОГИЧЕСКИМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ. In Современная медицина: новые подходы и актуальные исследования (pp. 60-64).
- Jo'rayev R.X. Pedagogika asoslari. – Toshkent, 2019.
- Tolipov O'.Q. Ta'lim texnologiyalari. – Toshkent, 2015.
- Xoliqov A.N. Pedagogik mahorat. – Toshkent, 2021.